ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХУВАННЯ ТВАРИН ЯК ОБОВ'ЯЗКОВОГО ВИДУ СТРАХУВАННЯ

І.В. ГОРІСЛАВСЬКА, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного та господарського права,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: horislavska@ukr.net

Анотація. Аграрне страхування – обов'язкова умова існування сільського господарства, особливо для аграрних країн. Сьогодення ставить перед сільськогосподарським виробництвом серйозні кліматичні, економічні, біологічні виклики. Страхування має стати тим інструментом, що допоможе збалансувати ризики між усіма учасниками аграрних страхових відносин, та знизить негативний вплив на аграрне виробництво, та рівень життя у державі. У статті на основі аналізу нормативно-правових актів, що регулюють порядок проведення страхування сільськогосподарських тварин, досліджуються проблемні питання та пропонуються способи усунення колізій у правовому регулюванні даного виду страхування. Досліджуються проблеми визначення переліку тварин, що підлягають обов'язковому страхуванню та пропонуються шляхи їх вирішення. Аналізується питання правового розширення кола страхових ризиків для договорів страхування тварин у межах Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою». Запропоновані доповнення до нормативно-правових актів у сфері страхування племінних тварин приведе до гармонізації відповідного законодавства, а також покращить поінформованість про племінну тварину для контролюючих органів, споживачів відповідної продукції та страховиків.

Ключові слова: страхування, обов'язкове страхування тварин, страхування племінних тварин, страхових ризик, страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою

Актуальність.

Відповідно до Концепції страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою, що розроблена Національним банком України, у цивілізованому світі аграрне страхування – обов’язкова умова існування сільського господарства, особливо для аграрних країн (Концепція..., 2020). Перший поліс «страхування домашніх тварин» був виданий у 1890 р. в Швеції та «стосувався» коней та худоби, пізніше у в 1947 р. був оформлений перший поліс страхування домашніх тварин, виданий у Сполученому Королівстві (Великобританія). У цих країнах розроблені сучасні поліси страхування домашніх тварин з можливістю покриття медичних витрат домашніх тварин та відповідальності перед третіми особами за дії домашніх тварин (A Regulator’s Guide..., 2019: 7). Національна система державної підтримки страхування сільськогосподарської продукції проходила різні стадії. Нині з 1 липня 2021 р. розмір часткового відшкодування сільськогосподарським товаровиробникам страхових платежів (премій) визначено на рівні до 60 % зважаючи на практику попередніх періодів дії аналогічних програм підтримки (Про внесення змін до деяких законів..., 2021).

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблематика страхових правовідносин ставала об’єктом дослідження багатьох науковців В. Базилевич, К. Базилевич, С. Домбровський, Р. Сабодаш, С. Осадець, Н. Пацурія, та багато інших. Специфіка страхування тварин зумовлена

багатьма факторами, як біологічного характеру, так і юридичними, що не можуть не враховувати їх природних властивостей та державних потреб в умовах національної і світової продовольчої кризи. Теоретичною основою дослідження також стали роботи вітчизняних учених-правознавців у галузі аграрного права, як Н. О. Багай, В. М. Єрмоленко, В. П. Жушман, І. І. Каракаш, Т. Г. Ковальчук, А. М. Статівка, В. Ю. Уркевич, В. З. Янчук та інші.

Метою цієї статті є дослідження питання правового регулювання страхування тварин як обов’язкового виду страхування та окреслення перспектив розвитку такого виду страхування.

Результати.

Сільському господарству притаманні певні закономірні часткові втрати врожаю, катастрофічні збитки, зумовлені різними факторами впливу: біологічні, кліматичні тощо. Відтак, формується додаткове стимулювання ринку страхових послуг аграрного страхування, як із позиції власників бізнесу, так із позиції держави, для якої стабільність функціонування соціально та експортно значимої аграрної сфери є одним із пріоритетів (Putsenteilo P..., 2019).

Відповідно до Закону України «Про страхування» від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР страхування здійснюється в обов’язковій та добровільній формі. Відповідно до ст. 7 цього закону до обов’язкового виду страхування відноситься – страхування тварин (крім тих, що використовуються у цілях сільськогосподарського виробництва) на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних

лих та нещасних випадків у випадках та згідно з переліком тварин, встановленими постановою Кабінету Міністрів України (далі – Постанова) (Про затвердження Порядку і правил проведення..., 2003)

Відповідно до Закону України «Про племінну справу у тваринництві» від 15.12.1993 р. № 3691-ХІІ, племінна справа – це система зоотехнічних, селекційних та організаційно-господарських заходів, спрямованих на поліпшення племінних і продуктивних якостей тварин. Для забезпечення всіх умов виведення високопродуктивних тварин здійснюється розвиток племінної справи, а для зменшення можливості настання негативних наслідків у племінній справі на законодавчому рівні передбачено страхування племінних тварин. Відповідно до Постанови об'єктом даного страхування є майнові інтереси, що не суперечать законодавству, пов'язані із загибеллю, знищенням, вимушеним забоєм тварин, які належать на правах державної, комунальної або приватної власності страхувальнику, внаслідок хвороб, стихійного лиха та нещасних випадків.

До суб'єктів цієї справи, на боці страховика, належать: власники племінних (генетичних) ресурсів; підприємства, установи та організації незалежно від форми власності та фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які беруть участь у виробництві, збереженні, використанні, створенні, визначенні племінної цінності племінних (генетичних) ресурсів, торгівлі племінними (генетичними) ресурсами та надають послуги, пов'язані з племінною справою у тваринництві; власники неплемінних тварин – споживачі племінних (генетичних) ресурсів та замовники

послуг з племінної справи у тваринництві (ст. 5 Закону України «Про племінну справу у тваринництві»).

Міністерство аграрної політики та продовольства України визначає процедуру присвоєння відповідного статусу суб'єктам племінної справи у тваринництві. Відповідно вимоги поширюються на суб'єктів племінної справи у тваринництві, які є власниками племінних (генетичних) ресурсів або є суб'єктами господарювання, які беруть участь у виробництві, збереженні, використанні, створенні, визначенні племінної цінності племінних (генетичних) ресурсів, торгівлі племінними (генетичними) ресурсами та надають послуги, пов'язані з племінною справою у тваринництві (Про затвердження Порядку..., 2015).

На боці страховика у такому виді обов'язкового страхування, відповідно до Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» від 09.02.2012 р. № 4391-VI (далі – Закон) виступають страховики, які отримали ліцензію на здійснення страхування сільськогосподарської продукції, встановленими на законодавчому рівні та додатковим вимогам, встановленим нормативно-правовими актами Національного банку України.

Додаток 1 до Постанови визначає перелік тварин, що підлягають обов'язковому страхуванню. Серед них племінні тварини (велика рогата худоба, свині, вівці, кози, коні віком від 1 року. Однак, у Додатку 1 Постанови відсутні такі тварини як риби, та й загалом «водні біоресурси». Однак, відповідно до ст. 3 Закону України «Про тваринний світ» від 13.12.2001 р. № 2894-III до тварин відносяться риби і безхребетні (членистоногі, молюски, голкошкірі та інші) в усьому їх видо-

вому і популяційному різноманітті та на всіх стадіях розвитку (ембріони, яйця, лялечки тощо), які перебувають у стані природної волі, утримуються у напіввільних умовах чи в неволі.

Відповідно до Закону України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» від 08.07.2011 р. № 3677-VI та Закону України «Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них» від 06.02.2003 р. № 486-IV водні біоресурси (водні біологічні ресурси) визначаються як сукупність водних організмів (гідробіонтів), життя яких неможливе без перебування (знаходження) у воді. До водних біоресурсів належать прісноводні, морські, анадромні та катадромні риби на всіх стадіях розвитку, круглороті, водні безхребетні, у тому числі молюски, ракоподібні, черви, голкошкіри, губки, кишковопорожнинні, наземні безхребетні у водній стадії розвитку, водорості та інші водні рослини. До підстав розширення переліку племінних тварин, що підлягають обов'язковому страхуванню відноситься також наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження Порядку штучного розведення (відтворення), вирощування водних біоресурсів та їх використання» від 07.07.2012 р. № 414.

Вочевидь є потреба узгодити норми наведених підзаконних актів з оновленою редакцією Закону, що передбачає з 1 липня 2021 р. наступне визначення сільськогосподарських тварин: тварини, у тому числі риби, рептилії та амфібії, що вирощуються та/або утримуються людиною для виробництва харчових продуктів, побічних продуктів тваринного походження (шерсть, шкура, хутро), а також для інших сільськогосподарських потреб.

Ще один підзаконний нормативний акт дозволяє вести мову про розширення переліку тварин, що підлягають обов'язковому страхуванню – Інструкція з організації службової кінології в Національній гвардії України, серед службових собак виділяє племінні тварини, що використовуються розплідниками службових собак для племінної роботи, та підлягають обліку від 05.08.2014 р. № 772.

Для страхування племінних тварин вони підлягають процедурі бонітування, а саме: комплексній оцінці племінних та підконтрольних тварин за племінними та продуктивними якостями і типом тварин; за результатами якого отримується сертифікат племінних (генетичних ресурсів) (ст. 1, 13 Закону України «Про племінну справу у тваринництві»; Положення про сертифікат племінних (генетичних) ресурсів та зразків форм сертифікатів племінних (генетичних) ресурсів. (Про затвердження Положення про сертифікат..., 2011). Бонітування проводиться згідно інструкцій з бонітування окремих видів тварин, наприклад, Інструкція з бонітування птиці, Інструкція з ведення племінного обліку у птахівництві та зразків форм племінного обліку [Про затвердження Інструкції з бонітування птиці..., 2019). Відповідні підзаконні нормативні акти прийняті і для великої рогатої худоби, свиней, племінних коней та риби.

Звертає на себе увагу «опосередковане», через визначення предмету договору страхування, розширення кола страхових ризиків, а саме: «збитки понесені у зв'язку із вирощуванням тварин» (ст. 20¹ Закону). Проте, ст. 8 Закону такого виду ризику не передбачає, а перераховані в ній види ризиків фактично можуть бути підставою

для «збитків понесених у зв'язку з їх виروшуванням».

Висновки і перспективи.

Страхування племінних тварин є питанням нині стратегічним, оскільки племінні тварини є основною базою та фундаментом всього сільськогосподарства, що прямо визначає його розвиток. Пропонуємо до форми Сертифікату племінних (генетичних) ресурсів внести інформацію про договір страхування та провести узгодження спеціального законодавства щодо переліку тварин, що підлягають обов'язковому страхуванню. Додаток 1 Постанови викласти у такій редакції: «Племінні тварини: велика рогата худоба молочних, молочно-м'ясних та м'ясних порід; свиней; овець; смушкових овець; кіз; коня; хутрових звірів, кролів; птахівництва; бджільництва; ресурсів рибиництва та водних біоресурсів; ресурсів шовківництва; племінні собаки (чистопорідні або одержані за затвердженою програмою породного вдосконалення тварини, що мають племінну (генетичну) цінність і можуть використовуватися в селекційному процесі) віком від 1 року. Зоопаркові тварини віком від 1 року. Циркові тварини віком від 1 року». Формулювання норм Закону щодо визначення сільськогосподарських ризиків може призвести до неоднозначного тлумачення та стати перепорою для ефективного застосування механізмів відшкодування страхових платежів сільськогосподарським товаровиробникам.

Список використаних джерел

1. Концепція страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою. URL: <https://apk.cg.gov.ua/index.php?id=410352&tp=0> (дата звернення: 03.11.2021 р.).
2. A Regulator's Guide to Pet Insurance. National Association of Insurance Commissioners. URL: <https://content.naic.org/sites/default/files/publication-pin-op-pet-insurance.pdf> (дата звернення: 04.11.2021 р.).
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення правового регулювання страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: Закон України від 01.07.2021 р. № 1601-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1601-20#Text> (прийняття від 01.07.2021 р.).
4. Putsenteilo P., Klapkiv Y., Vovk V. Adaptation processes of the agrarian sector for realization of the existing potential. Economic Sciences for Agribusiness and Rural Economy: proceedings of the International Scientific Conference. (Warsaw, 5–7 June 2019). Warsaw: Warsaw University of Life Sciences Press, 2019. №3. P. 112–117.
5. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків : постанова Кабінету Міністрів України від 23.04.2003 р. № 590. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2003-%D0%BF#Text> (редакція від 21.07.2015 р.).
6. Про затвердження Порядку присвоєння відповідного статусу суб'єктам племінної справи у тваринництві та Технологічних вимог до проведення селекційно-племінної роботи в галузі бджільництва: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 19.06.2015 р. № 234. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0809-15#Text> (редакція від 13.09.2019 р.).
7. Про затвердження Положення про сер-

тифікат племінних (генетичних) ресурсів та зразків форм сертифікатів племінних (генетичних) ресурсів: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 17.11.2011 р. № 629. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1422-11#Text> (редакція від 14.08.2020 р.).

8. Про затвердження Інструкції з бонітування птиці, Інструкції з ведення племінного обліку у птахівництві та зразків форм племінного обліку: наказ Міністерство аграрної політики та продовольства України від 22.01.2019 р. № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0145-19#Text> (прийняття від 22.01.2019 р.).

References

1. Konceptsiya straxuvannya silskogospodarskoyi produkciyi z derzhavnoyu pidtrymkoyu [The concept of insurance of agricultural products with state support]. Available at: <https://apk.cg.gov.ua/index.php?id=410352&tp=0> (in Ukrainian).
2. A Regulator's Guide to Pet Insurance. National Association of Insurance Commissioners. Available at: <https://content.naic.org/sites/default/files/publication-pin-op-pet-insurance.pdf> (in English).
3. Pro vnesennya zmin do deyakyx zakoniv Ukrainy shhodo udoskonalennya pravovogo reguluvannya straxuvannya silskogospodarskoyi produkciyi z derzhavnoyu pidtrymkoyu [About modification of some laws of Ukraine concerning improvement of legal regulation of insurance of agricultural products with the state support] (2021): Zakon Ukrainy 01.07.2021 № 1601-IX. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1601-20#Text> (in Ukrainian).
4. Putsenteilo, P., Klapkiv, Y. & Vovk, V. (2019) Adaptation processes of the agrarian sector for realization of the existing potential. Economic Sciences for Agribusiness and Rural Economy: proceedings of the International Scientific Conference. (Warsaw, 5–7 June 2019). Warsaw: Warsaw University of Life Sciences Press, 3: 112–117 (in Ukrainian).
5. Pro zatverdzhennya Poryadku i pravyl provedennya obovyazkovogo straxuvannya tvaryn na випадок zagybeli, znyshchennya, vymushenogo zaboyu, vid xvorob, styhijnyx lyx ta neshhasnyx vypadkiv [About the statement of the Order and rules of carrying out of obligatory insurance of animals in case of death, destruction, forced slaughter, against illnesses, natural disasters and accidents] (2003): postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23.04.2003 № 590. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2003-%D0%BF#Text> (in Ukrainian).
6. Pro zatverdzhennya Poryadku prysvoyennya vidpovidnogo statusu subyektam pleminnoyi spravy u tvarynnycztvi ta Teknologichnyx vymog do provedennya selekciynno-pleminnoyi roboty v galuzi bdzhilnyczstva [About the statement of the Order of assignment of the corresponding status to subjects of breeding business in animal husbandry and Technological requirements to carrying out selection and breeding work in the field of beekeeping] (2015): nakaz Ministerstva agrarnoyi polityky ta prodovolstva Ukrainy vid 19.06.2015 № 234. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0809-15#Text> (in Ukrainian).
7. Pro zatverdzhennya Polozhennya pro sertyfikaty pleminnyx (genetychnyx) resursiv ta zrazkiv form sertyfikativ pleminnyx (genetychnyx) resursiv [On approval of the Regulations on the certificate of breeding (genetic) resources and samples of forms of certificates of breeding (genetic) resources] (2011): nakaz Ministerstva agrarnoyi polityky ta prodovolstva Ukrainy vid 17.11.2011 № 629. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1422-11#Text> (in Ukrainian).
8. Pro zatverdzhennya Instrukciyi z bonituvannya ptyci, Instrukciyi z vedennya pleminnogo obliku u pтахivnycztvi ta zrazkiv form

pleminnogo obliku [About approval of the Instruction on poultry grading, the Instruction on conducting the accounting account in poultry farming and samples of forms of the breeding account] (2019): nakaz Minis-

terstva agrarnoyi polityky ta prodovolstva Ukrainy vid 22.01.2019 № 17. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0145-19#Text> (in Ukrainian).

I.V. Horislavska (2021). CERTAIN ISSUES OF LEGAL REGULATION OF ANIMAL INSURANCE AS A COMPULSORY FORM OF INSURANCE. *Law. Human. Environment*, 12(4): 92-98. <https://doi.org/10.31548/law2021.04.012>

Summary. *Agricultural insurance is a prerequisite for the existence of agriculture, especially for agricultural countries. The present time poses serious climatic, economic, and biological challenges to agricultural production. Insurance should become a tool that will help to balance the risks between all participants in agricultural insurance relations. Insurance should reduce the negative impact on agricultural production and living standards in the country.*

In the article on the basis of analysis of normative-legal acts, regulating the procedure of agricultural animals insurance the problematic issues are investigated and the ways of elimination of collisions in legal regulation of this type of insurance are offered. The problems of determining the list of animals subject to compulsory insurance are investigated and solutions are proposed. The question of legal expansion of the range of insurance risks for insurance contracts of animals in the framework of the Law of Ukraine «On peculiarities of insurance of agricultural products with state support» is analyzed. The proposed additions to the regulatory and legal acts in the field of insurance of breeding animals will lead to the harmonization of relevant legislation, as well as improve awareness of breeding animals for regulatory authorities, consumers of relevant products and insurers.

Keywords: *insurance, compulsory animal insurance, breeding animal insurance, insurance risk, insurance of agricultural products with state support*